

SOLIQQA OID QONUNCHILIK IJROSI USTIDAN PROKUROR NAZORATI.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10156028>

Usmonov Mansurbek Muhammadjonovich.

Xuquqni muhofaza qilish akademeyasi Prokurorlik faoliyati magistranti.

Annotatsiya

Ushbu maqolada soliqqa oid qonun ustidan prokuror nazorati va uning ahamiyati haqida soʻz boradi.

Kalit soʻzlar

Demokratik, adolat, tashabbus, barqarorlik, maʼmurchilik, Soliq kodeksi, fuqaro, mol-mulk.

Bugungi kunda yurtimiz demokratik oʻzgarishlar, keng imkoniyatlar va amaliy ishlar mamlakatiga aylanib bormoqda. Aynan mana shu jarayon islohotlarimizning eng katta natijasi hisoblanadi. Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan gʻoya va tashabbuslar asosida mamlakatimizda soliq sohasida ham mutlaqo yangi – adolatli, shaffof va izchil tizim yaratildi. Bundan koʻzlangan asosiy maqsad – soliqlar yukini kamaytirib, odamlar daromadini oshirish, pirovardida ishlab chiqarishni rivojlantirish va iqtisodiyotning barqarorligini taʼminlashdan iborat. Ushbu maqsadlarga izchil soliq maʼmurchiligini joriy etish orqali erishilyapti.

2019 yilning 30 dekabr kuni yangi tahrirdagi Soliq kodeksi qabul qilinib, 120 dan ortiq yangi qoida amaliyotga kiritildi. Yangi Soliq kodeksining qabul qilinishi natijasida soliqlar soni 13 tadan 9 taga, mulk soligʻi stavkasi 4 foizdan 1,5 foizga, qoʻshilgan qiymat soligʻi 20 foizdan 15 foizga tushirildi. Ish haqiga nisbatan soliq yuki qariyb 2 baravar kamaytirildi. Eng muhimi, oʻzgarishlarni har bir fuqaro, har bir tadbirkorlik subyekti his qilyapti. Chunki, yaqingacha tadbirkorlarga ogʻir yuk boʻlib kelgan Pensiya, Maktab va Yoʻl jamgʻarmalariga 3,2 foizli yigʻimlar bekor qilindi. Ana shular hisobidan 7 mingga yaqin korxonalar har yili oʻrtacha 6 trillion soʻm miqdoridagi soliq toʻlashdan ozod boʻldi va shuncha mablagʻ oʻzlarida qolyapti. Shuningdek, mol-mulk, daromad va ijtimoiy soliqlar stavkalari

2 barobar kamaytirildi. Buni aniq misollar orqali ifodalaydigan boʻlsak, transport sohasida soliq yuki – 3 baravar, oziq-ovqat sanoatida –2 baravar, toʻqimachilik va elektr texnikasi sanoatida esa, 20 foizgacha kamaydi.

Qolaversa, soliq yukining teng taqsimlanishi va pasayishi natijasida foyda solig'i to'lovchilari 15,2, suv solig'i to'lovchilari 36,5 va yer solig'i to'lovchilari 38 baravarga ko'paydi. Umumlashtiradigan bo'lsak, soliq majburiyatlarini o'z vaqtida ixtiyoriy bajarilish darajasi 80 foizdan 95 foizga ko'tarildi. Yig'ilayotgan soliq miqdori 2020 yilning oxirgi choragidan boshlab har oyda 10 trillion so'mdan oshmoqda. O'zbekiston soliq tizimida shu paytgacha bunday natija kuzatilmagan. Barcha tadbirkorlik subyektlarining ro'yxatga olish ma'lumotlari qayta ko'rib chiqilib, undagi xato va kamchiliklar bartaraf etilishi hamda boshqa vazirlik hamda idoralar ma'lumotlari bilan birxillashtirilishi ta'minlandi. 2022 yildan boshlab qo'shilgan qiymat solig'i, aylanmadan olinadigan soliq, yer solig'i, mol-mulk solig'i va aksiz solig'ini davlat soliq qo'mitasida mavjud elektron ma'lumotlar asosida avtomat ravishda shakllantirish mexanizmi yo'lga qo'yildi.

O'zbekiston Respublikasining «Prokuratura to'g'risida»gi Qonuni 20-moddasiga binoan, «vazirliklar, davlat qo'mitalari, idoralar, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari, jamoat birlashmalari, korxonalar, muassasalar, tashkilotlar hamda vazirliklar, davlat qo'mitalari va idoralarining harbiy qismlari, harbiy tuzilmalari, hokimlar va boshqa mansabdor shaxslar tomonidan qonunlarning ijro etilishi, shuningdek, ular tomonidan qabul qilinayotgan hujjatlarning O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi va qonunlariga muvofiqligi nazorat predmeti hisoblanadi». Qonunlar ijrosini tekshirish qonunlarning buzilayotganligi to'g'risidagi arizalar va boshqa ma'lumotlar asosida, shuningdek, qonuniylik prokuror tomonidan choralar ko'rilishini talab qiladigan holatda ekanligidan kelib chiqqan holda qonunda belgilangan tartibda o'tkaziladi. Davlatimizdagi qonuniylikni mustahkamlash, qonun buzilish hollarini aniqlash, ularni va vujudga kelishiga sabab bo'lgan shartsharoitlarni bartaraf etish masalalari aynan shu yo'nalishda faoliyat ko'rsatayotgan prokuratura xodimlariga ko'p jihatdan bog'liq. Chunki qonun bilan zimmlariga yuklatilgan vazifalarni amalga oshira turib, aynan prokurorlar birinchi bo'lib bunday holatlar bilan to'qnash kelishadi yoki o'z vakolatlari doiralariga ko'ra, boshqa nazorat etuvchi idoralardan kelib tushgan hujjatlar bo'yicha qaror qabul qilishib, bu idoralar tomonidan qabul qilingan qarorlarning qonuniyligiga baho berishadi.

Prokurorlar umumiy nazoratni amalga oshirishda o'z vakolatlaridan foydalanish bo'yicha chegarani to'g'ri belgilashlari kerak. Chunki, bunda bir tomondan, aniqlangan qonunbuzarlik hollari ta'sir choralarni ko'rmasdan qolmasligi kerak bo'lsa, ikkinchi tomondan, korxonalarining tezkor xo'jalik faoliyatiga bevosita aralashmaslik, idoraviy boshqamv va tekshirav organlarining vazifalarini bajarmaslik lozim. Umumiy nazoratning chegarasini belgilashda

quyidagi qoida mezon bo'lishi mumkin, qayerda qonun «harakat qilsa», o'sha yerda umumiy nazorat «ishga tushadi» Ma'lumki, prokurorlik nazorati predmetiga Prezident Farmonlari va hukumat qarorlari kirmaydi. Ammo prokuror ular Konstitutsiya va qonunlarga zid deb hisoblasa, o'z fikrini ifodalagan ma'lumotni Konstitutsiyaviy sudga yuborishi mumkin.

Soliq qonunchiligining ijrosi ustidan prokuror nazorati deganda soliq qonunchiligiga rioya etilishini ta'minlash hamda soliq to'lashdan bo'yin tovlagan yoki soliqqa oid boshqa huquqbuzarliklarni sodir etgan jismoniy yoki yuridik shaxslarni javobgarlikka tortishda prokurorlarning roli tushuniladi. Prokurorlar tergov o'tkazish, dalillar to'plash va soliqqa oid firibgarlik, soliq to'lashdan bo'yin tovlash yoki boshqa soliq qonunchiligini buzish holatlarini qo'zg'atish orqali soliq qonunchiligini tatbiq etishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ular soliq organlari va boshqa tegishli idoralar bilan yaqindan hamkorlik qilib, mumkin bo'lgan soliq huquqbuzarliklarini aniqlash va unga aloqador shaxslarga nisbatan qonuniy choralar ko'rishadi. Soliq qonunchiligining bajarilishi ustidan prokuror nazorati, odatda, har qanday qoidabuzarliklarni yoki soliq qonunchiligiga rioya qilmaslikni aniqlash uchun tekshirishlar o'tkazish, moliyaviy hisobotlarni ko'rib chiqish va operatsiyalarni tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Shuningdek, ular axborot almashish va soliq qonunbuzarlarini aniqlash va jinoiy javobgarlikka tortish bo'yicha sa'y-harakatlarni muvofiqlashtirish uchun soliq organlari bilan hamkorlik qilishlari mumkin.

Prokurorlar soliq qonunchiligining ijrosi ustidan nazoratni amalga oshirish orqali soliq tizimining yaxlitligini ta'minlash, adolatli soliqqa tortishni ta'minlash, jismoniy yoki yuridik shaxslarning noqonuniy soliq faoliyati bilan shug'ullanishini oldini olishga hissa qo'shadi. Ularning sa'y-harakatlari davlatning iqtisodiy manfaatlarini himoya qilishga va barcha soliq to'lovchilar uchun teng sharoit yaratishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. В.И. Басков. Прокурорский надзор. М., «БЕК», 1998.
2. А.Ж. Давлетов. Прокурорский надзор. Н., «Bilim», 1999.
3. Прокурорский надзор в Российской Федерации. (Под редакцией А.А. Чувилова). М., 2000.
4. Jinoiy protsessi (Umumiy qism). (Z.F. Inog'omjonova umumiy tahriri ostida.) T., «Yangi asr avlodi», 2002.

5. Jinoyat protsessi (Maxsus qism). (Z.F. Inog'omjonova umumiy tahriri ostida). T., TDYI, 2003. 6. Уголовный процесс. Учебник. (Под редакцией Е.Н. Никифоровой). Т., 2002